KIRJA-ARVOSTELUJA

Pankkiiri ja tähti

Tahdon tähden

Sinikka Salo. Otava, Keuruu 2004. 351 s.

Jaakko Kiander
Tutkimusprofessori
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Suomen Pankin johtokunnan jäsenenä vuodesta 2000 lähtien toiminut Sinikka Salo julkaisi vuonna 2004 teoksen, jolla on moniselitteinen nimi ”Tahdon tähden”. Teos ei kovin selvästi asetu mihinkään lajityyppiin. Siinä on omaelämäkerrallisia aineksia, mutta niiden lisäksi teemoina ovat kokemukset keskuspankin johtokunnasta ja julkisuudesta sekä toisaalta pohdiskelut talous- ja yhteiskuntapolitiikan kysymyksistä.

Kirjoittaja kuvaa hyvin elämänkaarensa ja uransa tärkeät osat: ensin lapsuus Kortesjärvellä, sitten tutustuminen Ranskaan ja Saksaan (ja siten myös ’Eurooppaan’) vaihto-oppilaana ja myöhemmin matematiikan ja taloustieteen opinnot Helsingin yliopistossa. Varsinaisen ekonomistin uransa Salo on tehnyt Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa, EKP:ssa ja Suomen Pankissa. Näiden lisäksi hän hoiti vähän aikaa myös apulaisprofessuuria Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitoksella.

Salo teki asuntomarkkinoita käsitelleen väitöskirjansa ETLAssa työskennellessään. Pitkäksi muodostunutta ETLAn kautta seurasi viiden vuoden kausi toimistopäällikkönä Suomen Pankissa ennen siirtymistä EMIin, joka EMUn käynnistyessä muuttui EKP:ksi. Frankfurtin kausi on kirjan perusteella ollut kaikkein vaikuttavin periodi Salon uralla. Hän toimi EKP:ssa vaikutusvaltaisen pankin pääekonomistin ja johtokunnan jäsenen *Otmar Issingin* neuvonantajana.

Lyhyt professorikausi ei ollut täysin ongelmaton. Apulaisprofessorin luennointivelvollisuus oli odotettua raskaampi, ja Salo toteaa itse aluksi yliarvioineensa kuulijoittensa tason.

Tärkeä osa kirjoittajan elämässä on feminismillä. Hän liittyi jo varhain naisasialiitto Unioniin ja oli myöhemmin perustamassa naisekonomistien verkostoa. Väitöskirjatyötään hän kommentoikin kirjassa sanoen, että ”*nainen sai taistella asiansa puolesta miesvaltaisella alalla*”.

Ongelmallinen virkanimitys

Kirjassa käsitellään laajasti kirjoittajan päätymistä dramaattisten vaiheiden jälkeen Suomen Pankin johtokuntaan ja samalla suomalaisen yhteiskunnan huipulle. Salosta tuli julkisuuden

henkilö yhdellä iskulla, kun tasavallan presidentti nimitti hänet vastoin pankkivaltuutettujen ja hallituksen tahtoa Suomen Pankin johtokunnan jäseneksi syksyllä 2000.

Alun perin pankkivaltuusto julisti haettaviksi virat, jotka vapautuivat *Esko Ollilan* eläköitymisen ja *Matti Korhosen* kuoleman johdosta. Virkoja hakivat monet keskuspankin ja yliopistojen tunnetut nimet. Pankkivaltuusto esitti virkoihin kansanedustaja *Mauri Pekkarista* ja alivaltiosihteeri *Johnny Åkerholmia* (koska valtiovarainministeri *Sauli Niinistö* ei ollut halukas hyväksymään oman puolueensa luontevaa poliitikko-kandidaattia *Ilkka Kanervaa*, joka tuolloin toimi pankkivaltuuston puheenjohtajana). Esittelevä ministeri *Suvi-Anne Siimes* poikkesi kuitenkin tästä ehdotuksesta ja esitti *Anne Brunilaa*, jonka taas presidentti *Halonen* torjui. Halosen ehdokas oli Sinikka Salo. Tällaisessa prosessissa monet hakijat ja osapuolet kokivat tulleensa syrjäytetyiksi.

Hakuprosessin varjo näkyi myöhemmin myös julkisuudessa. Salo käsittelee kirjassaan tapausta, jossa *Helsingin Sanomat* haastatteli nimeltä mainitsemattomia pankkivaltuutettuja ja kysyi näiden arvioita uudesta pankinjohtajasta. Taustalla oli pankkivaltuuston matka Yhdysvaltoihin, johon myös Salo osallistui. Arviot olivat osin kielteisiä. Kirjoittaja koki moisen nimettömän arvostelun epäreiluna ja arvioi sen johtuneen suorasukaisesta feministisestä taustastaan sekä nimitysprosessista. On selvää, että kansanedustajia loukannut nimitysprosessi oli yksi syy tyytymättömyyteen. Sen sijaan feminismin aiheuttamasta torjunnasta tuskin oli kyse, vaikka selityksiä ehkä voikin hakea nais- ja miesjohtajien mahdollisista eroista, joihin Salo toisaalla kirjassaan viittaa.

Toinen julkisuuteen noussut kohu liittyi uuden pankinjohtajan toimenkuvaan. Pääjohtaja *Vanhala* määräsi tehtävät, joihin Salo oli tyytymätön. Ongelmasta tuli julkinen, kun Salo saneli asiaa koskeneen eriävän mielipiteen johtokunnan pöytäkirjaan. Johtokunnan työnjaossa Salon tehtäväkentäksi tuli pankin tutkimustoiminta ja tukipalvelut. Pettymyksen aiheutti EKP-asioiden jääminen pois listalta.

Johtajana keskuspankissa

Alkuvaiheen mediamyrskyjen jälkeen johtokuntatyöskentely ja suhde pankkivaltuustoon asettui kirjan mukaan uomiinsa. Salon tähänastisen virkakauden suurimmaksi tehtäväksi näyttää nousevan pankin strategiatyö, jonka johtamisen hän sai vastuulleen, ja johon liittyvää prosessia myös kirjassa kuvataan hyvin. Strategian pohtiminen ja määrittely olikin tärkeää tilanteessa, jossa Suomen Pankin perinteinen toimenkuva muuttui EMU-jäsenyyden myötä olennaisella tavalla.

Salon johdolla muodostetussa Suomen Pankin uudessa strategiassa keskeiselle sijalle nousee asiantuntemukseen panostaminen. Valinta on luonteva – jos pienen maan keskuspankki haluaa jotenkin profiloitua, on profiilin kohottamisen todellisen vaikutusvallan puuttuessa perustuttava asiaosaamiseen. Tämän keskeisen painotuksen lisäksi strategiassa määritellään, että keskuspankki pyrkii edistämään Suomen kansantalouden kasvua ja vakautta. Tavoitteen ajaminen tapahtuu kuitenkin epäsuorasti; koska pankilla ei ole enää varsinaisia talouspoliittisia instrumentteja käsissään, on sen edistettävä kasvua ja vakautta lähinnä tuomalla oman vahvan analyysipanoksensa talouspoliittisiin keskusteluihin sekä EU:ssa ja että kotimaassa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että keskuspankki harjoittaa varoittelua ja patistelua. Tärkeäksi osatavoitteeksi monien muiden

keskuspankkilaisten tavoin Salo asettaa julkisen sektorin ”tehostamisen ja virtaviivaistamisen”.

Salo luonnollisesti kirjoittaa myös johtamisesta. Aihe on mielenkiintoinen, koska julkisessa asemassa olevia naisjohtajia on Suomessa edelleen vähän. Joissain kohdin kommentointi saa feministisiä sävyjä. Salon mielestä ”miehinen toimintakulttuuri on välillä kovin päällekäyvää”. Lisäksi hän arvelee, että jos 1990-luvun laman aikana olisi päättäjien joukossa ollut enemmän naisia, olisi kenties mietitty enemmän vaihtoehtoja. Kommentoimatta jää se tosiseikka, että vuoden 1992 keväästä lähtien Suomessa harjoitettiin rahapolitiikkaa *Sirkka Hämäläisen* johdolla. Politiikka oli kovaa eikä se ehkä vastannut käsitystä naisjohtajuuden erilaisuudesta.

Keskustelua talouspolitiikasta

Ekonomistilukijan kannalta kirjan kiintoisinta antia ovat kirjoittajan pohdinnat talouspolitiikasta. Keskuspankkiirit eivät kovinkaan usein valota tällä tavoin omien kannanottojensa taustoja ja perusteita.

Eurooppalaisten keskuspankkiirien tapaan Salo esittää vaatimuksia muille talouspolitiikan lohkoille. Voimmekin lukea, että Salon mielestä Suomen on ”*omilla toimillaan varmistettava, että maan inflaatio ei poikkea tavoitteesta*” (s. 199) ja että ”*valtion velanottoa pitää vähentää euroalueella*” (s. 83). Lääkkeeksi inflaatioon ja budjettialijäämiin tarjotaan EKP:n tapaan ’rakenteellisia uudistuksia’. Näin siksi, että Euroopan heikon kasvun ”*taustalla olevat talousongelmat ovat paljolti rakenteellisia*”. Ne on ratkaistava, koska *”…rakenteellisten uudistusten onnistunut toteuttaminen EU-maissa saattaa nopeuttaa talouskasvua tuntuvastikin*” (s.73–74). Puhe rakenteellisista tekijöistä jää verraten ylimalkaiseksi. Syynä voi olla se, että keskuspankkiympäristössä tällainen puhe on niin itsestään selvää ja vastaansanomatonta, että lisäperustelujen tai tarkennusten esittäminen olisi suorastaan naivia.

Huonosti kasvavissa talouksissa keskuspankkiireilla on tapana pestä kätensä sillä perusteella, että rahapolitiikka ei voi luoda kestävää kasvua eikä sitä myöskään voida pitää ongelmien aiheuttajana. EKP:n edustajat – varsinkin Otmar Issing – ovat mielellään tätä mieltä. Hieman samaan tapaan Salokin katsoo, että ”*rahapolitiikka ei ole talouden mekaanista ohjailua*” (s. 76). Näin voi toki olla – vaikka USA:n keskuspankkia seuraamalla tai Taylorin sääntöä soveltamalla voisi tietysti päätyä päinvastaiseenkin näkemykseen.

Tällaisessa keskustelussa on riski, että rahapolitiikka voidaan viedä järkevän kritiikin ulottumattomiin, jos sen todetaan olevan ei-mekaanista (ts. mystistä) tai jos kaikkien talouden ongelmien katsotaan johtuvan muiden politiikkalohkojen epäonnistumisista. Suomen Pankki tekisi ehkä palveluksen itselleen ja laajemmalle yleisölle, jos se voisi jatkossa pyrkiä strategiansa mukaisesti perustelemaan rahapolitiikkaa ja tukemaan esittämiään näkökantoja entistä enemmän tutkimustiedon avulla. EKP:n kohdalla tämä olisi tietysti myös erittäin tervetullutta.

Keskuspankkiirien on tapana ajatella, että hintavakaus on hyvä asia. Tuskin kukaan on tästä eri mieltä. Käytännössä ongelmat liittyvät kuitenkin disinflaation mahdollisiin kustannuksiin ja deflaation uhkaan. Salo kirjoittaa, että ”*kokemus osoittaa, että rahapolitiikka [hintavakautta ylläpitämällä] parhaiten edistää talouskasvua*” (s. 76). Hän ei kuitenkaan problematisoi sitä, kuinka vakaita hintojen pitäisi

olla. Kasvututkimusten sanomaahan voi tulkita niinkin, että vähäisestä inflaatiosta ei olisi paljoa haittaa. Vastaavasti *Greenspanin* kauden kokemuksista voisi päätellä, että keskuspankki voi inflaation torjunnan ohella tehdä myös aktiivista ja onnistunutta suhdannepolitiikkaa.

Saloa voisi kirjan perusteella luonnehtia hyvinvointivaltiomonetaristiksi. Hänen rahapoliittinen ja miksei myös finanssipoliittinenkin ajattelunsa on tiukkaa ja lähellä perinteistä Bundesbank-koulukuntaa. Toisaalta hän kirjoittaa myönteiseen sävyyn hyvinvointivaltiosta, julkisista palveluista ja tasa-arvosta. On mahdollista, että rahapoliittinen tiukkuus ja hyvinvointivaltioajattelu eivät ole ristiriidassa keskenään. Ajoittain ne voivat kuitenkin joutua ristiriitaan, jos hintavakauden vaalijat ryhtyvät ponnekkaasti vaatimaan rakenteellisia uudistuksia, jotka usein tarkoittavat sosiaaliturvan heikentämistä.

Salo kirjoittaa kohtalaisen paljon rahoitusmarkkinaintegraatiosta. Se on hänen mukaansa jäänyt liian vähälle huomiolle. Hän siteeraa *Pehr Gyllenhammarin* vetämän korkean tason työryhmän näkemystä, jonka mukaan rahoitusmarkkinoiden toimintaa tehostamalla voitaisiin Euroopan kasvua kiihdyttää jopa puolella prosentilla vuodessa. Lisäksi Salo arvioi, että rahoitusmarkkinoiden toiminta (ts. rahoitusmarkkinoiden integraation eteneminen Euroopassa) ratkaisee Lissabonin strategian tavoitteiden toteutumisen (s. 289) ja että kehittyville maille pääsy kansainvälisille rahoitusmarkkinoille on olennaisen tärkeä menestystekijä (s. 270).

Nämä ovat näkemyksiä, joita yleensä tukevat IMF, OECD, EU ja EKP – ja usein teoreettisista lähtökohdista. Toisaalta ne voisivat herättää kriittistä ihmetystä: Eikö vapaista pääomaliikkeistä ole koitunut myös paljon ongelmia lukemattomien valuutta- ja finanssikriisien yhteydessä? Eikö myös ole niin, että suurimmat kasvuprosentit on monessa maassa saavutettu säädeltyjen rahamarkkinoiden olosuhteissa? Ainakaan EU-maiden taloudellinen kehitys ei ole ollut kovin kehuttavaa kaikista integrointiponnisteluista huolimatta.

Eurooppa ja EMU

Salo puhuu kirjassaan monessa kohdin Euroopasta ja eurooppalaisuuden merkityksestä. Salon Eurooppa on tosin lähellä *Donald Rumsfeldin* määrittelemää 'vanhaa Eurooppaa', missä varsinkin Saksan ja Ranskan merkitys on suuri. Tämä on ymmärrettävää, koska kirjoittaja on sekä franko- että germanofiili. EU:n laajeneminen merkitsee kuitenkin tämän vanhan Euroopan asteittaista marginalisoitumista. Tätä ennakoiden Salo katsookin, että viime kädessä "*eurooppalainen identiteetti on määriteltävissä … universaalien arvojen ja periaatteiden kautta*" (s. 248). Tämä kuulostaa hyvältä ja vastaa monien eurokraattien näkemystä. Toisaalta tällainen universaali eurooppalaisuus unohtaa maantieteen ja kulttuurien merkityksen ja johtaa periaatteessa loputtomaan laajenemisprosessiin. Näkemys ei myöskään myönnä arvojen ja periaatteiden ongelmallisuutta post-modernissa maailmassa.

Salo arvioi Suomen EMU-jäsenyyttä varsin myönteiseen sävyyn. Hän katsoo, että EMU-jäsenyydessä ei niinkään ollut kyse itsenäisen rahapolitiikan menettämisestä vaan siitä, että EMU:n myötä "*Suomen painoarvo eurooppalaisessa talouspolitiikassa kasvoi*" (s. 65). Tämä johtuu siitä, että EKP:n toiminta on nyt myös suomalaista rahapolitiikkaa. Näin tietysti onkin. Salon mukaan "*ajatus itsenäisyyden menetyksestä on kuitenkin yksipuolinen myös siinä*

suhteessa, että se jättää ottamatta huomioon sen vaikutusvallan lisäyksen, jonka saamme osallistumalla EU:n päätöksentekoon" (s. 81). Kirjoittaja ei pohdi sitä, että tulevaisuudessa joudutaan ennen pitkää tilanteeseen, jossa Suomi muiden pienten maiden tavoin menettää oikeuden pysyvään äänivaltaiseen edustajaan EKP:n neuvostossa. EU:n ja EMU:n laajentuessa pieni maa saa olla mukana tekemässä entistä suurempia päätöksiä entistä pienemmällä äänivallalla. Suomen painoarvo yhteisessä talouspolitiikassa voi vain pienentyä. Esimakua tästä saatiin, kun suuret EMU-maat uudistivat vakaus- ja kasvusopimuksen omien intressiensä mukaiseksi maaliskuussa 2005 vastoin muutamien pienten maiden kantaa. □